

Profesor Piotr Łossowski

To nieoceniony dar losu i prawdziwe szczęście, kiedy historyk żyje w kilku epokach, dzięki czemu może łączyć wiedzę zdobytą w ciągu dziesięcioleci badań z osobistym oglądem i doświadczaniem historii. Mówi się, że historyk jest jak dobre wino – im starszy, tym lepszy. Profesor Piotr Łossowski kończy 95 lat i jest najlepszym tego przykładem. Z okazji urodzin warto zatem przypomnieć sylwetkę Jubilata.

Piotr Łossowski urodził się 25 lutego 1925 r. w Kaliszu, w rodzinie inteligentnej, jako syn Walerii i Stanisława. Szkołę powszechną ukończył w mieście rodzinnym, gdzie jego ojciec był sędzią Sądu Okręgowego. W związku z awansem ojca na stanowisko sędziego apelacyjnego jesienią 1938 r. rodzina przeniosła się do Wilna, zaś profesor rozpoczął naukę w Gimnazjum i Liceum im. Zygmunta Augusta. 18 września 1939 r., po wkroczeniu Armii Czerwonej na terytorium II Rzeczypospolitej, Łossowscy ewakuowali się na Litwę kowieńską. Przeżyli tam pierwszą okupację sowiecką i okupację niemiecką, a profesor pracował na wsi jako robotnik rolny. W celu uniknięcia aresztowania i deportacji rodzina kilkakrotnie zmieniała miejsce zamieszkania. Po ponownym zajęciu Litwy przez wojska sowieckie w sierpniu 1944 r., Piotr Łossowski został zmobilizowany do Armii Polskiej

i wcielony do pułku zapasowego. Uczestniczył w wojnie z Niemcami. Mimo parokrotnie ponawianych raportów o zwolnienie w wojsku służył do 1952 r., kiedy został zwolniony w wyniku przeprowadzonych czystek.

W 1949 r. Piotr Łossowski zdał maturę, a w 1951 rozpoczął studia na Wydziale Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończył je w 1955 r., pracując jednocześnie w Zakładzie Historii Instytutu Polsko-Radzieckiego, gdzie prowadził badania nad udziałem Rosjan w powstaniu styczniowym. Wynikiem obszernych kwerend była opublikowana w 1959 r. (przy współudziale Z. Młynarskiego) książka *Rosjanie, Białorusini i Ukraińcy w powstaniu styczniowym*. W styczniu 1958 r. Profesor przeszedł do pracy w Wojskowym Instytucie Historycznym, gdzie zajmował się zagadnieniami wojskowości polskiej lat 1918–1921. Publikował m.in. w „Wojskowym Przeglądzie Historycznym”, pisząc o powstaniach wielkopolskim i śląskich oraz o kampanii 1939 r.

W kwietniu 1962 r. dostojny Jubilat rozpoczął pracę w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i tym samym zaczął się najdłuższy i najbardziej twórczy okres w jego karierze naukowej. Zajmował się historią Europy Środkowo-Wschodniej oraz polityką zagraniczną II Rzeczypospolitej.

Szczególnie znaczącym obszarem badawczym stały się dzieje Litwy i innych państw bałtyckich, a także relacje Polski z tymi krajami. Znaczenie kolejnych publikacji poświęconych tym ważnym zagadnieniom jest tym większe, że ich Autor wkraczał na tereny stanowiące przedtem w naszej historiografii *terra incognita*.

Temat pracy doktorskiej, obronionej pod kierunkiem profesora Rafała Gerbera w 1963 r. na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, stanowił konflikt polsko-litewski 1918–1920. W 1971 r. Piotr Łossowski habilitował się w IH PAN na podstawie rozprawy, która ukazała się w formie książkowej w następnym roku, pt. *Kraje bałtyckie na drodze od demokracji parlamentarnej do dyktatury (1918–1934)*.

W krótkim okolicznościowym tekście nie sposób, choćby najbardziej pobieżnie, omówić imponujący dorobek Jubilata. Warto więc wymienić kilka znaczących pozycji. Na uwagę zasługują popularnonaukowa synteza *Po tej i tamtej stronie Niemna. Stosunki polsko-litewskie 1883–1939* (Warszawa 1985), publikacje na temat Łotwy i Estonii oraz prace poświęcone powstaniu niepodległego państwa polskiego i historii polskiej dyplomacji, m.in. *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej. Z dziejów polskiej służby zagranicznej* (Warszawa 1992) i *Dyplomacja polska 1918–1939* (Warszawa 2001). W 2010 r. ukazała się książka *Ultimatum polskie do Litwy 17 marca 1938 roku. Studium z dziejów dyplomacji*.

Wiele miejsca zajęłoby wyliczanie funkcji, jakie w ciągu wielu lat owocnej pracy piastował Profesor Łossowski, a także wymienianie nagród, jakimi został uhonorowany. Zamiast tego warto zwrócić uwagę na dwa szczególnie ważne dokonania Profesora.

To, po pierwsze, kierowanie (od 1980 r.) Zakładem Dziejów Europy XIX i XX wieku. Ów zespół pracowników IH PAN, a także doktorantów i współpracowników

był niepowtarzalnym forum wymiany myśli, autentycznych (nawet w czasach PRL) dyskusji naukowych z udziałem wielu nietuzinkowych osób. Profesor inspirował badania swoich uczniów i współpracowników, niczego wszakże nie narzucając. W tym kręgu historyków narodziły się interesujące pomysły i powstały liczne wartościowe prace.

Po drugie, wychodzący od 1965 r., związany z Zakładem periodyk, noszący w latach PRL tytuł „Studia z Dziejów ZSRR i Europy Środkowej”, a od 1992 r. „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”. Rocznik prowadzony był najpierw przez prof. Rafała Gerbera, potem przez prof. Janusza Żarnowskiego. W 1983 r. funkcję redaktora naczelnego objął prof. Piotr Łossowski i pełnił ją do 2008 r., kiedy to przekazał prowadzenie „Studiów” prof. Markowi K. Kamińskiemu.

Od numeru 49 „Studia” ukazują się jako półrocznik, w zmienionej szacie graficznej, zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej, również w języku angielskim.

To zaszczyt i wielka satysfakcja kontynuować dzieło Profesora. To szczęście dla rodziny, przyjaciół, współpracowników i uczniów, że mogą cieszyć się Mężem, Ojcem, Dziadkiem, Kolegą i Mistrzem, który kończy 95 lat.

Życzymy, Panie Profesorze, wielu dalszych lat przeżytych w co najmniej równie dobrej formie jak dotąd, lat twórczych i szczęśliwych!

*Daniel Boćkowski
Tadeusz Epsztein
Aleksandra J. Leinwand
Andrzej Nowak*